

Rabbit Proof Fence



Tre unga aboriginflickor tas från sina mödrar och förs till ett uppfostringsläger. Men de rymmer, fast beslutna att ta sig tillbaka till sitt hem - trots att det är 200 mil därifrån. *Rabbit Proof Fence*, till formen lika delar roadmovie och klassisk rymningsfilm, berättar om deras resa genom Australien, och berättar om ett av de mörkaste kapitlen i historien om förtrycket av landets urinnevånare.

Rekommenderad från åk 7

EN FILMHANDLEDNING AV
ULF DALQUIST

Filmens handling

Det är 1931 och fjortonåriga Molly Craig bor med sin aboriginstam utanför den lilla handelsstationen Jigalong i västra Australien. Den stora händelsen i denna avkrok är bygget av det stängsel som skall sträcka sig från kust till kust för att skydda grödorna mot kaninplågan. Molly tillbringar sina dagar med att leka med sin lillasyster Daisy, 8, och kusinen Gracie Fields, 10. Molly lever ett ganska traditionellt aboriginliv och är en duktig spårare och jägare. Det där är andefågeln, säger hennes mor och pekar ut en stor fågel. Den kommer alltid att vaka över er.

Men de tre unga flickorna är halvblod, barn till aboriginkvinnor och vita män. Sådan rasblandning ses inte med blida ögon av australiensiska myndigheter. För att bibehålla en strikt åtskillnad mellan den vita överheten och urinnevånarna har man lagstadgat att halvblod skall tas ifrån sina föräldrar och uppfostras i speciella läger. Där skall de skolas till att bli medlemmar av den vita civilisationen och skaffa barn med vita. På så sätt skall aborigininslaget i deras blod spås ut, för att efter några generationer vara helt borta. Överprotektorn för aboriginerna, A. O. Neville, beordrar att de tre flickorna skall skickas till aboriginkolonin Moore River. Polisen tar dem från sina mödrar och sänder dem till lägret, där nunnor tar hand om mängder av barn i samma situation. Mr Neville – eller Mr. Devil, som barnen på kolonin kallar honom – inspekterar bar-

nen och sorterar dem efter hudfärg; de ljushylda anses intelligentare och får därför gå i skolan.

Ingen har någonsin lyckats rymma från Moore River utan att bli infångade av Moodoo, en aboriginisk spårare i Mr Nevilles tjänst. Redan första dagen ser flickorna hur han återför en rymling till lägret som straffas med aga och hårklippning. Molly blir inte avskräckt utan beslutar sig i alla fall för att rymma. Lillasystemen följer med utan protester, men Gracie tvekar, innan hon till sist följer med dem.

Spåraren följer efter dem, men Molly har lärt sig mycket i vildmarken. Hon döljer deras spår så skickligt att han tappar bort dem. Överprotektor Neville blir rasande och begär hjälp av polisen för att fånga in rymlingarna. Men hur ska flickorna hitta hem? Flera människor de möter under sin väg är vänliga mot dem, både aboriginiska jägare och en vit bondmora ger dem mat. Kvinnan berättar också för dem om kaninstängslet som löper i närheten av hennes farm. Då förstår Molly att om de bara följer stängslet, som löper tvärs över hela kontinenten måste de till sist komma till Jigalong. De börjar gå längs stängslet. Pressen har nu börjat skriva om rymlingarna och de får allt mer hjälp av människor de passerar. Men Neville får också in allt fler rapporter om var flickorna syns till. Han förstår att flickorna följer stängslet och posterar en polis för att avskära deras väg, samtidigt som Moodoo följer efter dem. De är nära att bli infångade – en övernattnings hos en bondpiga som själv suttit på Moore River håller på att sluta riktigt illa.

När de möter en aboriginisk man som berättar för dem att Gracies mamma finns i en närlägen stad bestämmer sig Gracie för att följa hans råd och ta tåget dit från närmsta station. Molly anar ugglor i mossen och vill fortsätta att gå. De skiljs åt, men Molly inser att de inte kan lämna Gracie ensam. De vänder och kommer fram lagom för att se polisen gripa Gracie och köra iväg. De ses aldrig mer. De två systrarna fortsätter sin vandring, polisen avbryter förföljandet av budgetskal och spåraren Moodoo ser faktiskt riktigt nöjd ut. Till sist ligger bara en öken mellan flickorna och Jigalong. Under vandringen genom sandhelvetet kollapsar flickorna, men väcks åter till livet av andefågeln. De stappar ut på andra sidan öknen. Prestigeförlusten i att flickorna lyckats vandra nästan ända fram till hemmet utan att infångas är stor för Neville, men han tänker inte låta dem komma undan. I Jigalong har han stationerat polis-konstapel Riggs som väntar på flickornas ankomst. Aboriginkvinnorna tillbringar hela kvällen med att sjunga uråldriga – kanske magiska – sånger och den allt mer pressade konstapel Riggs ger sig ut i skogen för att se vad som pågår. Där möter han Mollys mor och mormor som inte tänker vika undan för honom. Skräckslagen flyr Riggs strax innan flickorna dyker upp ur skogen och återförenas med sin mamma.

Rashygien

Rabbit Proof Fence är baserad på en verklig händelse. Molly Craig har funnits och företagit en vandring på närmare 200 mil på flykt från Moore River. Hennes historia berättades för första gången i romanen *Follow the Rabbit Proof Fence*, skriven av hennes dotter Doris Pilkington.

Australiensiska staten var knappast ensam om att försöka hålla raser åtskilda och beklämmande nog handlar det här om förhållandevis milda övergrepp i rashygienens namn. Tanken att människosläktet håller på att degenereras och att staten därför borde reglera barnalstringen har anor ända från Platon.

Mot 1800-talets slut börjar man tala om eugenik, en ”vetenskap” om hur människans egenskaper kan förädlas genom avel (”positiv eugenik”) eller genom att hindra ”olämpliga föräldrar” att föra sina gener vidare genom t ex sterilisering (”negativ eugenik”). Sin mest extrema tillämpning fick de rashygieniska tankarna först i nazityskland, där inte bara judeutrotningen utan även de systematiska avrättningarna av handikappade, homosexuella och zigenare motiverades med omsorg om den s.k. ariska rasen. Men de eugeniska tankarna var inte begränsade till Tyskland. USA blev 1907 först i världen med att lagstifta om sterilisering av individer med olämpliga gener och tiotusentals människor – främst handikappade, kriminella och fattiga – drabbades. I Sverige instiftades Statens Rasbiologiska Institut 1922, något som fungerade som en förebild för de tyska rasbiologerna på 1930-talet. 1934 infördes en steriliseringslag även i Sverige och ca 63 000 människor steriliserades fram till dess lagen avskaffades 1975. All svensk sterilisering har definierats som ”frivillig”, i många fall har det alltså handlat om att alldeles vanliga människor har valt sterilisering som preventivmedel. Frivilligheten var dock inte alltid så frivillig vad det gällde tillämpningen på gravt handikappade och psykiskt sjuka personer. De mest grundläggande idéerna inom det tidiga 1900-talets rashygien är framstegsoptimism och rationalitet, två ledord inom snart sagt alla områden i samhället, industrialismens framsteg hade satt sina spår. Nu skulle det sociala livet, ekonomin, teknologin, konsten, ja alla områden av mänskligt leverne kunna förbättras genom strikt vetenskapliga metoder. Till och med människorasen skulle förbättras och rashygien var verktyget. I Australien drevs detta projekt genom ”The Aborigines Act”, den lag som föreskrev att ”halvblod” skulle omhändertaras och uppfostras på statliga kolonier. Denna fasansfulla hantering fortgick ända till 1970.

Det är mot denna bakgrund Mr Nevilles agerande skall förstås. Han var kanske ingen renodlat ond människa, utan produkten av ett samhälle som dels är präglad av en rasistisk övertygelse om den västerländska kulturens överhöghet och att denna är genetiskt betingad, dels en framstegsiver som över-skuggar alla andra mål. Han ser det som att han ger ”halvbloden” deras livs chans: att kunna ”upphöjas till vita och uppgå i den vita befolkningen”. Vad de själva vill är inte viktigt, ”Oaktat hans vilja måste infödingen få hjälp”, menar Neville. Inte ens när flickorna besegrat honom och därmed också den australiensiska staten genom att ta sig hem ändrar han sig. Han är fortfarande övertygad om att aboriginerna ”måste bevaras från sig själva” och utbrister bittert ”om de bara kunde förstå vad vi försöker göra för dem”.

Natur och kultur

Den mest grundläggande motsättningen i filmen är den mellan natur och kultur. Eller – om man så vill – mellan den västerländska civilisationen och aboriginernas traditionella livsformer. Anledningen till att flickorna omhändertaras är ju helt enkelt att de inte lever på det sätt som de vita herrarna önskar. Den aboriginiska kulturen är primitiv och därför av ondo, menar man från de styrandes sida. Att ta flickorna från deras mödrar motiveras alltså inte med att de skulle vara dåliga föräldrar utan representanter för en kultur som man tydligen inte vill ska föras vidare till barnen. När flickorna kommer till lägret ser vi hur man snabbt försöker skola in dem i den västerländska civilisationen. De blir skrubbade rena för att man så att säga



vill tvätta vildmarken ur dem. Deras gamla gråbruna kläder blir utbytta mot Moore Rivers skinande vita – en färg omöjlig att behålla i vildmarken. De får sova i sängar, sannolikt för första gången, och tvingas be bordsbön innan de börjar äta. Inskolningen börjar omedelbart och skall göra dem till bättre människor. Men vad är det egentligen som räddar flickorna undan infångande när de väl rymt från lägret? Ja, inte är det några nyförvärvande kunskaper om den vita civilisationen i alla fall. Mollys vildmarkskunskaper om hur man spårar och döljer sina egna spår klarar dem undan förföljarna ett flertal gånger. Flickorna vet också hur man skaffar mat och vatten i öknen, något som deras förföljare inte vågar sig på. Vi ser också hur den vita civilisationen visar sig otillräcklig; den bilburne polisen måste vända då bensinen håller på att ta slut, sökandet avbryts då det saknas pengar och konstapel Riggs flyr till sist av rädsla för aboriginkvinnornas mystiska krafter. Även bland de personer som flickorna möter ser vi hur motsättningen mellan den vita civilisationen och närheten till naturen framhävs. De som hjälper dem är antingen aboriginer eller lever av naturen på ett eller annat sätt. Jacky, aboriginkillen som förråder Gracie då hon ska ta tåget, gör det för pengar – en symbol för den vita civilisationen. Det kan ju också påpekas att Gracie blir infångad då hon faller för frestelsen att använda sig av tåget, kolonialherrarnas eget fortskaffningsmedel. Molly och Daisy är ständaktiga och fortsätter fotvandrade och undgår därmed också infångande.

Sociala skillnader

Målet med att omskola flickorna är alltså att ge dem ett bättre liv som medlemmar av den vita civilisationen. Men vad är det för position de skulle få i det vita samhället? Det sägs kanske inte rakt ut men vi får några ledtrådar till att det knappast skulle bli på samma villkor som de vita. Mavis, flickan som nu arbetar som piga och låter flickorna sova över hos henne, har också suttit på Moore River, och det har gjort henne till tjänstefolk hos en vit familj. Det är också intressant att Mavis som alltså skulle omskolas till "vit" på kolonin fortfarande har sina lojaliteter med aboriginerna. Hon anger inte flickorna utan gömmer dem istället. Jacky, den unge mannen som anger dem

har alldeles tydligt valt de vitas sida, men verkar inte heller leva något särskilt rikt liv. Slutligen har vi spåraren Moodoo som jagar flickorna på Mr. Nevilles order. Moodoo vill egentligen lämna Moore River och återvända till sin stam. Men hans dotter sitter på kolonin och Neville gör klart att hon inte får följa med honom. Moodoo blir alltså mot sin vilja de vitas tjänare och lyder deras order för att åtminstone få vara nära sin dotter. Hela tiden hamnar aboriginerna i underläge: om de lever i sin egen kultur ska den tas ur dem och om de försöker integreras i den vita civilisationen blir de inte mer än de vitas tjänstefolk.

Män och kvinnor

På ett annat plan kan *Rabbit Proof Fence* läsas som ett könsdrama. De tre flickorna lever ursprungligen i ett kollektiv av kvinnor, utan manliga härskare. När de sedan flyttas till Moore River kommer de visserligen fortfarande att leva i en nästan uteslutande kvinnlig miljö, men där är de helt underkastade Mr Neville och hans handgångna män. När de sedan flyr är deras förföljare uteslutande män. En mycket gammal föreställning om skillnaderna mellan könen är den att kvinnan representerar naturen och mannen civilisationen. Detta blir mycket tydligt i filmen, då de manliga förföljarna i huvudsak är vita och ganska okunniga om den australiska vildmarken, något som ju är flickornas hemmaplan. Scenen där flickorna gömt sig i tjänsteflickan Mavis säng visar också tydligt vilket öde som väntar de omskolade halvblodskvinnorna. Inte nog med att de blir de vita männens tjänare, de blir också sexuellt utnyttjade av dem. Som motsats till de rufsiga och kompetenta aboriginflickorna återfinns nunnorna på Moore River – oklanderligt rena, iskalla och helt ofysiska framstår de som idealbilden av den västerländska kvinnan. På samma sätt visar Mr Nevilles sekreterare vilken roll som en kvinna i den västerländska civilisationen skall inta: som mannens tjänare. Könskonflikten når sin kulmen i mötet mellan konstapel Riggs och Mollys mor och mormor. Han anar oråd och skall undersöka vad de sjungande aboriginkvinnorna i Jigalong har för sig i det som vi inledningsvis fått veta är "kvinnornas land". När han möter de sjungande kvinnorna grips han av fasa trots att han har ett gevär och Mollys mor



bara ett träspjut. Han flyr och visar på så sätt att den vita civilisationens avsmak inför aboriginkulturen ytterst bottnar i rädsla. Rädsla för en kultur man inte förstår och rädsla för en kvinnoroll som inte underkastar sig den manliga överhögheten och därför framstår som obegriplig.

Frågeställningar

- Självklart tycker vi att det är fel att flickorna rycks bort ifrån sina mammor. Men skulle vi i dagens Sverige tolerera att barn växte upp som Molly, Daisy och Gracie – utan att gå i skolan, med marken som sovplats, etc? Om inte, hur skulle man motivera ett omhändertagande?
- Flickorna omhändertas för att lära sig den vita kulturen. Kan man inte acceptera att folk lever på andra sätt än som den dominerande kulturen? Var går gränsen för acceptabla och oacceptabla kulturella skillnader? Vilken betydelse har kulturella traditioner när det gäller integration mellan svenskar och invandrarsvenskar? Vad ryms i begreppet kulturellt framåtskridande?
- I Danmark ligger nu ett lagförslag om att alla invandrarbarn skall lära sig danska, i vissa fall från 3 års ålder, oavsett föräldrarnas vilja. Rätt eller fel?
- Är det en mänsklig rättighet att ha barn? Skall alla få föda och uppfostra barn? Under vilka omständigheter är det rätt att omhänderta barn?
- Uppdelningen natur – kultur och manligt – kvinnligt, stämmer den? Är kvinnor ”naturligare” och män mer ”civiliserade”? Var kan en sådan föreställning komma ifrån? Genetiskt arv eller social miljö?
- I filmen utmärks de goda gestalterna av närhet till naturen, medan förföljarna fjärrat sig från den. Är allt som är ”naturligt” alltid bra? Vad ska vi så fall med en civilisation till?

Anteckningar

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Produktionsuppgifter

Australien (2002)
Manus: Christine Olsen efter en bok av Doris Pilkington
Regi: Phillip Noyce
Foto: Christopher Doyle, Brad Shield
Musik: Peter Gabriel
Klippning: Veronika Jenet, John Scott

I rollerna
 Molly Craig – Everlyn Sampi
 Daisy – Tianna Sansbury
 Gracie – Laura Monaghan
 Moodoo, tracker – David Gulpilil
 Maud, Molly's mother – Ningali Lawford
 A.O. Neville – Kenneth Branagh

Tekniska uppgifter
 Längd: 94 min
 Format: Scope 1:2,35
 Ljud: Dolby DTS
 Censur: Från 11 år
 Svensk premiär: Filmens finns endast tillgänglig för slutna visningar

Distribution
 Svenska Filminstitutet, Box 27 126, 102 52 Stockholm Tel 08-554 11 00, fax 08-661 18 20 www.sfi.se